

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СТРУКТУРНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

© Журавльова І.В., 2008

Розглянуто сутність інтелектуального структурного капіталу. Запропонований концептуальний підхід до системи стратегічного управління інтелектуальним структурним капіталом підприємства. Ця система теоретично обґрунтована як така, що містить придатну для цих цілей тривимірну систему ознак: рівень розвитку структурного капіталу, ефективність використання інтелектуального капіталу та відповідність складових інтелектуального капіталу стратегії розвитку підприємства.

Ключові слова: стратегія, інтелектуальний капітал, структурний капітал, кореляційно-регресійний аналіз, теорія нечітких множин, позиціонування.

At the article the essence of the intellectual structural capital is considered. The conceptual approach to system of strategic management is offered by the intellectual structural capital of the enterprise. This system is theoretically proved as suitable for these purposes three-dimensional system of estimations: a level of development of the structural capital, efficiency of use of the intellectual capital and conformity of its components of strategy of development of the enterprise.

Keywords: strategy, intellectual capital, structural capital, correlation-regressive analysis, theory of no strict group, positioning.

Постановка проблеми

Рух України шляхом інтеграції у світову спільноту мусить обов'язково кореспондуватися із сучасними глобальними інноваційними процесами, що визначаються зростанням значущості інтелектуальної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту. В економіці України має бути здійснено фундаментальну системну трансформацію, що полягає в опануванні інноваційною моделлю структурної перебудови та зростання, реалізація якої має забезпечити істотне підвищення конкурентоспроможності української економіки на засадах формування та розвитку інтелектуального капіталу. Обов'язковою складовою успішних реформ, покращання соціально-економічної ситуації у всіх країнах був випереджаючий розвиток інтелектуального капіталу, високий ступінь освіченості суспільства і його пріоритетне ставлення до інтелектуальних цінностей. У двадцяти розвинутих країнах, в яких працює 95% учених світу, прибуток на душу населення зростає щорічно на 200 дол., а у країнах з низьким науковим потенціалом – на 10 дол. Інтелектуальний капітал, отже, стає вирішальним виробничим фактором, безпосередньою і головною продуктивною силою постінформаційної технологічної ери. У геополітичних стратегіях країн-лідерів у підтриманні та нарощуванні відриву від інших країн вирішальну роль відіграє наукове і технологічне домінування на підґрунті розвитку інтелектуального капіталу та його складових. Це, своєю чергою, потребує зростаючих темпів інноваційного процесу, формування необхідного для цього інтелектуального ресурсу. Інтелектуалоемність управлінських рішень і творчої активності людини стрімко зростає у всіх без винятку сферах її діяльності, від побутової до міжнародної. Це вимагає підвищення дослідницької уваги до вирішення питань менеджменту нетрадиційними активами – інтелектуальним капіталом, як одним з найважливіших напрямів відтворення економічного потенціалу країни. Із розвитком цього виду капіталу як цілісної системи уможлиблюється істотне підвищення ефективності функціонування підприємств – основи економічного зростання України. Це потребує розроблення науково обґрунтованої стратегії розвитку інтелектуального капіталу та його складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У літературі відсутній єдиний підхід до трактування інтелектуального капіталу взагалі та такої його складової, як структурний капітал. З економічного погляду, на думку найавторитетніших учених світу, що займаються цією проблемою, — Т. Стюарта, Л. Едвінсона, Б. Леонтьєва, А. Чухна та ін. — це форми, методи, структури, що дозволяють ефективно здійснювати збір, тестування, організацію, фільтрацію, збереження і розподіл існуючого знання [1–4]. Він дозволяє привести наявні знання співробітників в систему і використовувати їх найефективніше, зробити знання окремих співробітників доступними для всіх, зберігати і передавати інформацію з необхідною швидкістю, досягти синергичного ефекту від спільної діяльності. Т. Стюарт визначає структурний капітал як «організаційні здібності організації відповідати вимогам ринку» [1] і відзначає, що він існує лише в контексті стратегії, кінцевої мети і належить організації загалом.

Стратегічна спрямованість системи управління інтелектуальним капіталом та його складовими дає змогу вирішувати проблеми створення та підтримання конкурентних переваг, забезпечує отримання недоступної конкурентам ренти, саморозвитку в майбутньому за допомогою встановлення динамічного балансу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, набуває першочергового значення. Концептуальне ядро сучасної теорії стратегічного управління становлять праці А. Чандлера та К. Ендрюса [5, 6]. Сформульовані в працях цих вчених фундаментальні положення про внутрішні основи стратегій відповідають логіці конкуренції і в сучасному постіндустріальному суспільстві. Предметом теорії стратегічного менеджменту залишається вияв джерел конкурентних переваг підприємства, основним з яких тепер є інтелектуальні ресурси. Сучасна ресурсна концепція трактує поняття конкурентної переваги як такої, коли фірма реалізує таку стратегію створення вартості, використовуючи свої цінні та рідкісні ресурси, що одночасно не можуть бути реалізовані ніким з її конкурентів. Крім того, раніше концептуальні засади стратегічного управління можна було будувати як реактивні, бо метою стратегії було приведення у відповідність фірми з її зовнішнім середовищем. Необхідно також враховувати прискорення недовговічності конкурентних переваг, зростаюче значення мереж, відокремлення потоків інформації від фізичних потоків, дроблення ланцюгів створення вартості на більшу кількість рівнів, виокремлення економіки зростаючих доходів та переможця, що отримує більшу частку [7]. Сучасна структура капіталу підприємств, де домінує інтелектуальний капітал, потребує, щоб концепція стратегії стала проактивною, бо сьогодні від фірми потрібні випередження створення та розвитку унікальних ресурсів та здібностей, що є підґрунтям її конкурентних переваг. Глибокого реформування також потребує і чинний інструментарій економічної стратегії управління капіталом взагалі, і його інтелектуальної складової, зокрема, сформований в умовах кризи. В умовах розвитку економіки України він повинен бути націлений на забезпечення якісних перетворень інноваційного розвитку, оновлення капіталу і його структури. Потрібні істотні зміни в механізмах процесів розвитку, їх системне оновлення.

Постановка цілей

Розгляду цих питань і присвячено цю статтю, метою якої є відображення теоретико-прикладного дослідження формування стратегії розвитку інтелектуального структурного капіталу та побудова концептуального підходу до стратегії управління інтелектуальним структурним капіталом на основі системного та ресурсного підходів з урахуванням чинників зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу

Структурний капітал — це частина інтелектуального капіталу, стосується підприємства загалом. Під час його формування відбувається перенесення індивідуального знання, інформації персоналу у внутрішньокорпоративні системи і закріплення, зберігання його там з метою широкого використання всіма працівниками, досягнення синергичного ефекту від спільної діяльності. Набуває значення не тільки організація роботи кожного із працівників, а спосіб організації праці між персоналом, тобто їхня взаємодія, від якої залежить ефективність роботи всього підприємства. Здебільшого інформація, знання перетворюються у форму документів, закріплених процедур,

патентів, авторських прав тощо. Знання та інформація стають необхідним елементом створення доданої вартості [8]. При цьому вони формують додану вартість інтенсивніше, ніж інші ресурси [9, с. 197]. Структурний капітал забезпечує середовище, яке заохочує створювати, а потім капіталізувати інформацію і знання. Відбувається своєрідна конвертація компетентнісного капіталу в структурний. Потік знань, інформації, спрямований від індивідуальної компетенції до внутрішньої структури підприємства, потім закріплюється в інформаційних системах, інтелектуальній власності. Отже, під структурним капіталом треба розуміти здатність підприємства використовувати компетентнісний капітал в організаційних системах, що перетворює інформацію з метою підвищення прибутковості.

До структурного капіталу зараховують систематизовані знання, в принципі віддільні від фізичних осіб (працівників) і від фірми [10, 11]. Як справедливо відзначає А.Н. Козирев, структурний капітал – це найрізномірніша частина інтелектуального капіталу [10]. До його складу Стюарт Т. включає технології, винаходи, бази даних, публікації, процеси і т.ін., що можуть бути документально оформлені і юридично захищені; стратегію і культуру організації, структури і системи, організаційні процедури тощо. Л. Едвінсон та М. Мелоун до складу структурного капіталу також зараховують організаційну структуру, технічне і програмне забезпечення, патенти, ліцензії, торговельні марки і інші права інтелектуальної власності, тобто все те, що забезпечує функціонування компанії і дозволяє її працівникам реалізувати свій виробничий потенціал [12]. Важливими складовими структурного інтелектуального капіталу вченими-економістами також визнаються система фінансових взаємин, процедури, технології, системи управління, організаційні здатності фірми, необхідні для відповідності вимогам ринку, інформаційні системи, електронні мережі, інструкції, положення, стандарти, авторські права, науково-технічна документація, креслення, нагороди, грамоти, призи, які отримало підприємство, корисні моделі, промислові зразки, секрети виробництва, ноу-хау, методики, корпоративна культура, моральні цінності компанії, культура праці і загальний підхід до справи, інструкції і методики роботи, інфраструктура, що підтримує або забезпечує компетентнісний капітал, система організації фірми [10,13 та ін].

У літературних джерелах відзначається, що структурний капітал до 1980-х років не був скільки-небудь важливим активом («потенціалом вартості») [14]. Але у сучасного підприємства така складова перебуває серед найцінніших активів. З середини 80-х років ХХ ст. серед головних напрямків діяльності менеджерів стала реструктуризація корпорацій, в перебігу якої формуються і розвиваються складові інтелектуального структурного капіталу. Одним з найважливіших напрямків формування структурного капіталу є формування прогресивної організаційної структури, орієнтованої на інтенсивний обмін знаннями усередині підприємства. Як приклад можна навести формування мережевих організацій, які часто набувають ознаки «оболонкових корпорацій». Для цих нових підприємств важливо не стільки володіти традиційними ресурсами, скільки мати вільний і ефективний доступ до нових ресурсів – ідей і інформації.

Нові процеси функціонування бізнесу в умовах економіки знань, нові організаційні структури і нові ринкові стратегії широко використовують комп'ютери, інформаційні технології, об'єкти інтелектуальної власності, що підвищило частку саме структурного капіталу підприємств. Але використання комп'ютерів тільки доповнює нову організацію робочих місць. Головні складові структурного інтелектуального капіталу підприємства – некомп'ютерне і програмне забезпечення, а нематеріальні бізнес-процеси, побудовані на підґрунті комп'ютерних систем, створенні і використанні об'єктів інтелектуальної власності. Інформаційні технології і комп'ютерна техніка є лише малою частиною активів компанії, але, супроводжуючи модель бізнесу і бізнес-процеси інформаційні системи стають вельми дорогі. Тому потрібно відзначити, що один з основних напрямів формування і розвитку структурного капіталу полягає в створенні і вдосконаленні не просто внутрішньокорпоративних інформаційних систем, наповненні їх даними про технологічні, маркетингові можливості, передовий досвід здійснення тих або інших функцій, нагромадження інтелектуальної власності, а й розробленні та постійному розвитку інформаційної моделі управління знаннями підприємства як моделі пізнавальних процесів організації, опосередкованих бізнес-процесами (робочими операціями) і документами. Саме система організації інформації та

знань підприємства стає одним із домінуючих елементів структурного капіталу суб'єкта господарювання. Виконані дослідження на промислових підприємствах Харківського регіону показали таке [15, 16, 17]. На половині досліджуваних підприємств темпи зростання інвестицій в розвиток структурного капіталу перевищують темпи зростання інших витрат (матеріальних, на оплату праці, амортизацію тощо). Проте питома вага витрат на інформатизацію у загальному обсязі витрат на всіх обстежених підприємствах Харківського регіону за період 2000–2006 рр., крім ВАТ "Укрелектромаш", не перевищила 1%. При цьому питома вага витрат на інформатизацію становить значну частину (від 20% до 100%) у загальному обсязі витрат на інновації на більшості обстежуваних промислових підприємств Харківського регіону. Джерелом статистичних даних діяльності підприємств Харківського регіону стала Форма №1 – Підприємництво "Звіт про основні показники діяльності підприємства". Для встановлення закономірності взаємозв'язку між інвестиціями в розвиток структурного капіталу (x) і доходом підприємств (Y) було побудовано регресійну модель. Як інструмент для проведення кореляційно-регресійного аналізу використовувався пакет STATGRAPHICS Plus Version 5.1. Базуючись на даних порівняльної таблиці альтернативних моделей (Comparison of Alternative Models) у пакеті STATGRAPHICS, можна стверджувати, що найзначущіша модель – "квадратний корінь за X (Square root-X)", яку у загальному вигляді можна подати як:

$$Y = 16760,4 + 6529,42 \cdot \sqrt{x} . \quad (1)$$

Ґрунтуючись на даних порівняльної таблиці альтернативних моделей (Comparison of Alternative Models), які використовуються у пакеті прикладних програм "STATGRAPHICS" (таблиця), можна стверджувати, що найбільш значуща модель – "квадратний корінь за X". Підтвердженням цьому є найвищі коефіцієнти кореляції (0,86) і детермінації (0,74). Стандартна помилка її оцінки значно менша порівняно з лінійною моделлю (критерій Стьюдента для константи дорівнює 4,6186, для коефіцієнта – 4,68222, що більше, ніж 3,05, показник значущості P-Value для константи, аргументу і моделі загалом мають три нулі після коми, що свідчить про їх значущість.

Порівняльна таблиця альтернативних моделей регресії зв'язку між інвестиціями в розвиток структурного капіталу і доходом підприємств

Модель (Model)		Коефіцієнт кореляції (Correlation)	Коефіцієнт детермінації (R-Squared)
Square root-X (квадратний корінь з X)	$Y=a+b \cdot \sqrt{X}$	0,860	74, 01%
Linear (лінійна)	$Y=a+b \cdot X$	0,6610	43,70%
Square root-Y (квадратний корінь з Y)	$Y=(a+b \cdot X)^2$	0,6014	36,17%
Exponential (експоненціальна)	$Y=e^{(a+b \cdot X)}$	0,5205	27,09%

Структурний капітал підприємства як складова інтелектуального капіталу являє собою економічну категорію для позначення адекватної постіндустріальному станові суспільства системи відносин між економічними агентами з приводу формування системи організації інформації і знань суб'єкта господарювання, втілених в інформаційній системі, інтелектуальній власності, формах, структурах, методах нагромадження, обробки і використання інформації і знань, управління ними, набутих, сформованих і розвинутих у результаті інвестування, є власністю суб'єкта господарювання, використовуються в економічній діяльності для зростання доходу від всіх складових інтелектуального капіталу. Формування і використання структурного капіталу полягає в діях, спрямованих на збільшення віддачі від всіх складових інтелектуального капіталу. Він відповідає за те, як компетентнісний капітал використовується в організаційних системах, як створюється і нарощується споживчий капітал. Його цінність залежить від того, наскільки добре він оформлений і використовуваний персоналом для досягнення поставлених підприємством цілей.

Стратегію управління інтелектуальним структурним капіталом як цілісної системи організації інформації і знань суб'єкта господарювання, втілених в інформаційній системі, інтелектуальній

власності, формах, структурах, методах накопичення, обробки і використання інформації і знань можна визначити як найважливіший елемент самовизначення підприємства стосовно розвитку інтелектуального капіталу, як стрижень навколо якого концентруються всі напрямки менеджменту ділової стратегії підприємства.

Вона дає визначення основних напрямів, шляхів досягнення цілей розвитку інтелектуального капіталу в довгостроковій перспективі на основі концентрації зусиль на певних пріоритетах; є способом встановлення взаємодії підприємства з зовнішнім середовищем, формується на основі узагальнень та неповної інформації; постійно уточнюється під час реалізації на підґрунті налагодженого моніторингу зовнішнього середовища та інтелектуального капіталу підприємства; через різномірну структуру інтелектуального структурного капіталу має складну внутрішню структуру, тобто має вигляд набору стратегій; є одним з основних змістовних елементів діяльності вищого управлінського персоналу; дає змогу налагодити ефективну мотивацію, контроль, облік та аналіз процесів розвитку інтелектуального капіталу.

Головними етапами технології стратегічного управління інтелектуальним структурним капіталом є: стратегічний моніторинг, стратегічний аналіз зовнішнього середовища, аналіз фактичного стану інтелектуального капіталу, діагностика, стратегічне планування взаємодії із зовнішнім середовищем, стратегічне планування зміни власних інтелектуальних ресурсів, синтез ієрархії цілей і засобів, моделювання прямого і зворотного процесу, оцінка необхідних змін параметрів ситуації, перегляд сценарію в інтерактивному режимі, зміна стратегії.

Узгоджений цілеспрямований розвиток інтелектуального структурного капіталу здійснюється на підґрунті розроблення та реалізації набору стратегічних альтернатив. Реалізація необхідних стратегічних перетворень підприємства, як правило, потребує генерації певної стратегії розвитку інтелектуального структурного капіталу в межах загальної стратегії управління суб'єктом господарювання. Необхідно також враховувати, що стратегія розвитку інтелектуального структурного капіталу підприємства – це засіб реалізації суб'єктом господарювання цілей максимізації вартості капіталу, спрямованих на вирішення основного протиріччя між потребою в інтелектуальному структурному капіталі та можливістю його використання.

Умовою успішної реалізації стратегії є створення цілісної системи «підприємство – інтелектуальний капітал – стратегія розвитку», що дозволить комплексно проаналізувати інтелектуальний капітал підприємства та його важливу складову – структурний капітал, ефективність використання інтелектуального капіталу та відповідність складових структурного капіталу стратегії розвитку підприємства. Отже, концептуальну систему стратегій управління інтелектуальним капіталом як систему доцільно будувати як тривимірну, що містить ознаки рівня розвитку інтелектуального капіталу, ефективність його використання та відповідність складових інтелектуального капіталу стратегії розвитку підприємства (рисунок).

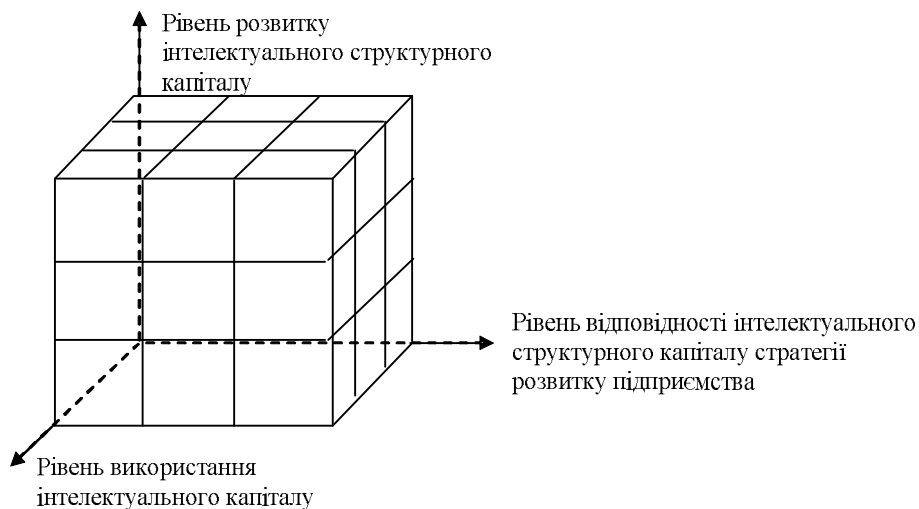
Першою ознакою та складовою стратегії управління інтелектуальним структурним капіталом є рівень його розвитку. Незважаючи на значне пророблення питань з визначення кількісних характеристик інтелектуального структурного капіталу, досі відсутні здобутки з комплексного підходу до вирішення цієї проблеми. Враховуючи [16] та цільове спрямування дослідження, оцінювати рівень розвитку інтелектуального структурного капіталу (I) необхідно з позицій системного підходу, що враховує особливе, часткове та загальне складових інтелектуального структурного капіталу: рівень розвитку організаційної структури підприємства, рівень розвитку інформаційного забезпечення підприємства, рівень сформованості філософії бізнесу підприємства, рівень розвитку організаційної культури, рівень розвитку комунікаційно-інформаційної системи підприємства, тобто

$$I = f(O, I, \Phi, OK, KIC), \quad (2)$$

де O, I, Φ , OK, KIC – вектори, складовими яких є відповідні множини часткових показників.

Загальне в оцінюванні розкриватиметься через узагальнювальний показник, часткове – через систему часткових показників, які відбивають основні характеристики рівня розвитку складових структурного капіталу. У зв'язку з цим існує необхідність розроблення деяких комплексних показників обсягу інтелектуального структурного капіталу підприємства загалом та комплексних

показників його складових, що відбивають у зведеному вигляді як особливості інтелектуального структурного капіталу цього підприємства. Необхідність розроблення узагальнювального показника, заснованого на економіко-математичному моделюванні, а не вибору його із системи часткових показників доведена економічною теорією і практикою. Для моделювання узагальнювального показника структурного капіталу пропонується використовувати метод, що ґрунтується на використанні теорії нечітких множин, а саме нечітких та лінгвістичних змінних [16].

Концептуальна схема подання стратегій розвитку інтелектуального капіталу підприємства

Другою ознакою під час генерації стратегії управління інтелектуального капіталу є ефективність його використання. В концептуальному сенсі доцільно розрізняти чотири його типи – інтелектуальний компетентнісний капітал, інтелектуальний структурний капітал, інтелектуальний споживчий капітал та партнерський капітал. Він визначається як

$$V = f(KB, СтрВ, СВ, ПП), \quad (3)$$

де – Л, В, О, С вектори, складовими яких є відповідні множини показників використання складових інтелектуального капіталу: компетентнісного капіталу (KB), структурного капіталу (СтрВ), споживчого капіталу (СВ), партнерського капіталу (ПК). Ефективність використання інтелектуального капіталу побудована на підґрунті системи часткових показників та узагальнювального таксономічного показника [17].

Третьою ознакою, яку варто враховувати під час генерації стратегії інвестування, є рівень відповідності інтелектуального капіталу та його складових стратегії розвитку підприємства, що ґрунтується на адаптованому до українських умов підході Р.Каплана та Д.Нортонна [18].

Для формування стратегії розвитку інтелектуального капіталу необхідно виконати позиціонування підприємства в матриці стратегій. Концептуальну систему інвестиційних проєктів доцільно будувати в розвиток підходу [19] з урахуванням специфіки інвестиційних проєктів щодо розвитку структурного капіталу як тривимірну модель, враховуючи ознаки готовності підприємства до сприйняття інвестиційного проєкту, його інвестиційної привабливості та ефективності інвестиційного проєкту.

Висновки

Отже, в перебігу дослідження було визначено сутність структурного капіталу, розроблені концептуальні підходи: до стратегічного управління інтелектуальним структурним капіталом як цілісної системи; до стратегії інвестування в інтелектуальний структурний капітал підприємств, що спрямований на досягнення збалансованої системи матеріальних та невідчутних активів. Отримані результати розвивають і вдосконалюють існуючі підходи до технології здійснення управління інтелектуальним капіталом за рахунок збалансованого формування та використання капіталу

підприємств; дозволяють обрати дієві інвестиційні проекти розвитку структурного капіталу. Отже, застосування концепції стратегічного управління інтелектуальним структурним капіталом підприємств дозволить системі управління генерувати дієву політику інноваційного розвитку, Власникам – одержувати постійно зростаючі прибутки, споживачам надасть свободу вибору певних конкурентоздатних товарів і послуг.

Перспективи подальших досліджень

Генерація концептуального підходу до стратегії розвитку структурного капіталу уможливило розбудову методологічних засад стратегічного управління інтелектуальним капіталом підприємств, застосування яких дозволить синтезувати теоретико-практичні основи організаційно-економічного механізму стратегічного менеджменту нематеріальних активів суб'єктів підприємництва. Тому перспективою подальших досліджень є розроблення методологічних засад комплексного механізму стратегічного управління інтелектуальним структурним капіталом підприємства.

1. Стюарт Т. *Интеллектуальный капитал*. – М.: Поколение, 2007. – 368 с. 2. Edvinsson, L. *Some perspectives on intangibles and intellectual capital 2000*. // *Journal of Intellectual Capital*. – 2000. – Vol. 1. – Number 1. pp. 12–16. 3. Леонтьев Б.Б. *Цена интеллекта: интеллектуальный капитал в российском бизнесе*. – М.: Изд. центр «Акционер». – 2002. – 200 с. 4. Чухно А. *Интеллектуальный капитал: сутність форми і закономірності розвитку* // *Економіка України*. – 2002. – № 11. – С. 48–55; № 12. – С. 61–67. 5. Andrews K. R. *The Concept of Corporate Strategy*. Homewood: Dow Jones-Irwin, 1971. – 245 p.; 6. Chandler A.D., Jr. *Strategy and structure : chapters in the history of the industrial enterprise*. Cambridge: MIT Press, 1990. – 463 p. 7. Кох Р. *Стратегия*. Кох Р. *Стратегия*. М.: Эксмо, 2007. – 224 с. 8. Ру Д., Сульс Д. *Управление / Пер. з фр.* – К.: Основи, 1995. – 448 с. 9. Шериньова З.Є. *Стратегічне управління: Навч. посібник* / З.Є. Шериньова, С.В. Оборська – К. КНЕУ, 1999. – 384 с. 10. Козырев А.Н., Макаров В.Л. *Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности*. – М.: РИЦ ГШ ВС РФ, 2003. – 368 с. 11. Журавльова І.В. *Фінансовий аспект оцінки інтелектуального капіталу* // *Фінанси України*. – 2002. – №10. – С. 103 – 109. 12. Edvinsson I., Malone M. S. *Intelluactual Capital. Realising Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*, 1997 / <http://iirmp.narod.ru/books/inozemcev/index.htm>. 13. Иноземцев В.Л. *Концепции постэкономического общества: Научное издание*. – М.: "Academia", 1998. – 536 с. 14. Лев Б. *Нематериальные активы: управление, измерение, отчетность*. – М.: Квинто-консалтинг, 2003. – 240 с. 15. Журавлева И.В., Огурцов В.В. *Методические подходы к разработке стратегии инвестирования в автоматизированную информационную систему предприятия* // *Зб.наук.пр. ХДЕУ "Економіка розвитку"*. – Харків: Вид-во ХДЕУ, 2004. – №1(29). – С. 92 – 95. 16. Журавльова І.В. *Використання теорії нечітких множин до задач управління інтелектуальним структурним капіталом* // *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. Зб. наук. праць КНЕУ. вип. 75. – К.: КНЕУ, 2007. – С.212–223. 17. Журавльова І.В. *Методичні основи оцінювання інтелектуального капіталу підприємства* // *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. Зб. наук. праць КНЕУ. Вип. 75. – К.: КНЕУ, 2007. – С.137–147. 18. Каплан Р.С., Нортон Д.П. *Измерение стратегической готовности нематериальных активов*. // <http://www.rjm.ru/archiv.php?inumber=7&id=57>. 19. Пономаренко В.С. *Механізм управління підприємством: стратегічний аспект* / В.С.Пономаренко, Е.Н. Ястремська, В.Н.Луцковский, С.Л.Кушнар, Д.А.Шульга. — Харьков: ХГЭУ, 2002. — 252 с.